

que in scilicet Hebreorum leguntur, punctis vocalibus carent. Praterea Samaritani nulla puncta inscribunt suo Pentatecho, quem olim à quodam sacerdote hebreo accepérunt, 4 Reg. 17, 27, 28, quod argumentum est, codicem illum, quem secum adixerat iste sacerdos, aut à Judeo mutum accepérat, punctis quoque fuisse destitutum. Ille enim sacerdos hebreus, quem admodum legem Mosis, ita hanc dubiè etiam litteras, quibus illa lex scripta erat, novis Samarite incolis tradidit. II. Volumen sacra, quibus Iudei in suis Synagogis utuntur, non sunt cum punctis vocalibus descripta, neque his punctis in Synagoga uti licet Iudeis, quod utique non fieret, si jam à Moyse vel Esdrā puncta fuissent apposita. III. In toto Talmud (1) nulla fit punctorum mentio, cum tamen sexentis in locis dii immorandi sit occasio, ut, e. g., quando controversia erat de vocabuli aliquo lectione, quod pro diversitate punctorum vocalium, siquidem iam tunc appositi fuissent, varios sensus efficeret. Jam autem nunquam dicunt Talmudista: *Negat cum hoc puncto vocali, sed cum illo.* IV. S. Hieronymus, qui seculo 4 Ecclesiæ floruit, et lingue hebreice fit peritusissimus, expressè testatur, Hebreos adhuc suo tempore conueisse scribere sine additis vocalibus, ex hoc ortam fuisse ambiguitatem in expoundis Scripturis. Nam (1) ita ait: *Verbum hebreum, quod tribus litteris scribitur τΩν (vocales enim in medio hoc verbum apud Hebreos non habet, sed pro con-*

imprimi solet. Tertius denique est character hebreus minor, seu littera currentes, quas Iudei vulgo usurpant, et litteras currentes vel minores appellant à celeri eorum ductu, et figurā notabiliter litteris quadratis minor. Alio nomine vocant etiam rotunda vel rabbinica; et quia sicut littera quadrata seu chaldaica accedit ad figuram angulosum et quadratum, ita littera currentes ad rotundum, hisque Rabbini uti solent, quemadmodum ab opere patet in Talmude, ubi sacer textus exaratus est litteris chaldaicis seu quadratis; glossæ vero et annotationes doctrinam Talmudicorum litteris rotundis seu currentibus. Porro aliter Iudei Itali, aliter Hispani, aliter Germani suas has vulgariter seu currentes litteras efformare solent. Denique si quis harum literarum currentium formam et figuram videbit, consulit institutiones hebr. Georgij Mayr, p. 1, cap. 1, in annotat., et p. 4, cap. 10, ubi hic auctor alphabetum literarum currentium, et pro exemplo psalmum aliquem hisce litteris expressionem exhibet.

(1) Talmud sive *Thalnud* ex verbo ταῦται *tamud*, didicisse, seu discere fecit, derivatur. Unde Talmud veri potest doctrinæ, estique nihil aliud, quam corpus totius iurius sacri et civilis Iudeorum, constatque dubius partibus, videlicet *Mishnah* et *Gemara*, que ultima nihil aliud est, quam *Mishnah* complementum, quo quidquid in *Mishnah* brevius vel obscurius dictum est, id ex variis Rabbinorum sententiis amplificatur, et elucidatur. Porro Talmud est duplex, *Jerosolymitanum*, ita appellatum, quia in ruinis urbis Jerosolymitanæ scriptum est, et quidam lingua Jerosolymitanâ, hoc est, syrochaldaica tunc vidente. Hoc opus absolutum fuit circa annum Christi 250 vel adhuc serius. Alterum Talmud Bablyonicum multò serius confectum est, teste bylone *Egypti*, in cuius diruta vicinia (teste Lexico Lipsiensi) hodie sita est *Egypti metropolis* Cairum seu *Alecrat*. Verum de utroque Talmide forsitan plura.

(1) Comment. in Isa. cap. 26, v. 14.

sequentiā et legenti arbitrio) si legatur τῶν *dabar*, sermonem significat, si τῶν *deber*, mortem; si τῶν *da-ber*, loquere. Unde et 70 et Theodotion juxterum illud praterito capitulo, ut dicentes: *Disperder parvulos de foris, juvenes de placis, morte;* Aquila vero et Symmachus transliterunt: ἀποστολα, id est, loquere. Et alibi (1) idem S. Pater circa lectionem Zazar et Zecor ita scribit: *¶ Nec nos terrore debet, quod 70 masculum, et ceteri interpres memoriae transliterunt, eum siisdem tribus litteris ΖΩΡ utrumque scribatur apud Hebreos; sed quando memoriae dicimus, legitur ΖΩΡ (Zecor), quando masculum, ΖΩ (Zazar).* Et hæc veritas ambiguitate deceptio arbitrantur Iudei Saïlem, cum pugnavit contra Amalekitas. V. Antiqui interpretes graci, et versionum chaldaicæ et syriacæ autores, sepè diversimodè interpretantur eandem textus hebreici vocem, prout ea nimurum pro diversitate punctorum vocalium, quæ subintelliguntur possunt, diversas res significat, manebant isdem consonantibus; fermi sicut in lingua latina sapè idem vocalium, variata una aut altera vocali, sensum ipsum mutat, e. g., *anantes, amentes, audire, andere, mandare, mandere.* Idem fit in aliis linguis, sed frequentissimum in lingua hebreæ. Quare, si tempore illorum interpretum adscripta fuissent puncta vocalia, sanè ii non ita variaſſent, preseruentur puncta hec ab ipso Moyse vel Esdrâ divinitus inspirato apposita fuissent. Nee S. Hieronymus, ut sepè de seipso testatur, toties hasiſſet antepcs, quisnam sensu vocibus hebreicis sit tribuendus, neque priorem expositionem retractasset, aliamque substituisset, prout tamen non raro fecit. Taceo plura alia argumenta, quæ apud alios auctores supra pro nostrâ sententia citatos invenies. Sed ad diarium etiam argumenta adversariorum.

105. Argumentum I. Nulla lingua potest esse sine vocalibus; ergo neque hebreæ. Resp. Dist. ant. Ia pronuntiantur, conc., in scribendo, neg. Quamvis enim una cum vocalibus humanis coorte sint quod summa littere tam consonantes quam vocales; non tamen necessitate statim inventa sunt et harum et illarum figura, characteres aut signa, quibus hodiè exprimuntur. Retorsio est in lingua samaritanâ, que nec olim, nec hodie voces appictas habet; item in arabica veteri, etc. Ceterum non negamus veteres Hebreos jam ante Masoretharum tempora haluisse aliquas, licet perraras, vocales litteras, seu potius consonantes, quibus vocalium loco utebantur in scribendis, atque ad legendum codicibus hebreicis; unde haec consonantes appellabantur *matrices lectionis*, erantque duxatax quatuor, videlicet *Α Aleph, Η He, Β Vau, Ι Jod*. Duxatax quatuor, videlicet *Α Aleph, Η He, Β Vau, Ι Jod*.

Erat autem difficultissimum harum vocalium usus tribus potissimum de causis. I. Quia eadem litteræ interduum fungebant munere suo, id est, consonantem; interdum alieno, id est, vocalium, nec facile dijudicari poterat, quando hoc officio, quando illo fungenter. II. Eadem litteræ diversarum vocalium locum obtinere poterat. Nam *Aleph* sepè per e, sepīus per a, inter-

diem etiam per i et o pronuntiabatur. *He* sapiè per e, sepè etiam per a exprimebatur. *Vau* initio dictions per a semper, in medio autem et in fine modò per u, modo per o offerebatur. *Jod* denique poterat sonare i vel e. III. Sepè nulla harum quatuor litterarum in vocalibus hebreicis aperte ponebatur, sed subintelligenda erant. Itaque magis usu loquientum, quæ preceptis ratio legendi et pronuntiandi apud Hebreos dum conservabatur. Quare ad hanc difficultatem minuendam postea à Masorethi inventa sunt puncta vocalia (1). His autem inventis cessarunt quatuor illæ litteræ fungi officio vocalium, et vocari coepérunt *quiescentes*, quia post inventu illa puncta non semper sonant seu pronuntiantur, etiam si in voce sint posite, sed sepè quiescent. Sonant enim duxatas, quando funguntur munere suo proprio, id est, consonantium; quiescent, quando fungi debent munere alieno, id est, vocalium, quo olim fungebantur (2). Haec de his punctis cruditionis causa dicta sunt. Illud autem deinde observe, non nos negare, illa quatuor puncta, versas res significat, manebant isdem consonantibus; fermi sicut in lingua latina sapè idem vocalium, variata una aut altera vocali, sensum ipsum mutat, e. g., *anantes, amentes, audire, andere, mandare, mandere.* Idem fit in aliis linguis, sed frequentissimum in lingua hebreæ. Quare, si tempore illorum interpretum adscripta fuissent puncta vocalia, sanè ii non ita variaſſent, preseruentur puncta hec ab ipso Moyse vel Esdrâ divinitus inspirato apposita fuissent. Nee S. Hieronymus, ut sepè de seipso testatur, toties hasiſſet antepcs, quisnam sensu vocibus hebreicis sit tribuendus, neque priorem expositionem retractasset, aliamque substituisset, prout tamen non raro fecit. Taceo plura alia argumenta, quæ apud alios auctores supra pro nostrâ sententia citatos invenies. Sed ad diarium etiam argumenta adversariorum.

Argumentum II. Non est verisimile, quod Deus usque ad seculum æra christiana 3 aut 6, relinquere sensum sacri texti hebreici vagum, dubium, et incertum; sed talis fuisset punctis vocalibus non appositus; ergo haec puncta jam à Moyse, vel certè ab Esdrâ sacro textu fuisse apposita. Resp. I^a. Hoc argumentum ipsimet adversarii, saltem plerique solvere debent, qui puncta illa vocavit non à Moyse, sed prium ab Esdrâ sacro textu addita fuisse dicunt; prout corum plerique docent. Quare enim ex ipsi, an verisimile sit, quod Deus usque ad tempora Esdræ (hoc est, per novum circiter secula, post nimirum à Moyse usque ad Esdram numeramus) relinquere sensum sacri texti hebreici à Moyse scripti vagum, dubium, incertum? 2^a Conc. maj., neg. min. Nam ambiguas lectiones potuit tolli, et sublatæ est per continuam traditionem, usum et iudicium Ecclesie. Sicut enim usus genuinus lectionis per antiquos Rabbinos ad posteros propagatus usque ad Christum fuit, ita ad nos per 70 Interpretes ac SS. Patres versus sensus (quem Ecclesia

(1) Triplicis generis sunt haec puncta. Quinque eorum sunt magna, id est, vocales longæ; alia quinque sunt parva, seu vocales breves; quinque denique sunt minima seu vocales brevissima, et puncta rotunda vocantur, quia rapido et cum maximâ celeritate pronuntiantur. Universum itaque Hebrei habent vocales, seu potius puncta vocalia quatuordecim, quæ nos à Masorethi inventa et textu hebreico apposita fuisse contendimus. Porro omnium horum punctorum nomina, formam et potestatem exhibent Bellarmiū, Guar. Weitenaerū, aut alii in suis grammaticis hebreicis.

(2) Vide Bellarmiini grammaticam hebreicam, P. 1, cap. 2 et 5, aut Guarin, tom. 1, l. 1, cap. 2, et tom. 2, in prefat., ad initium, art. 1, et art. 2, § 2, argum. 3, ac etiam principio 7.

(3) Vide penultimam notam.

principiū spectat et determinat ad conservandam doctrinam fidis et morum) pervenit. Ex quo ipso, ut Morinus recte sit, patet *divinum constitutum*, ut omnes Ecclesia iudicio se submiserent, ut se olim submiserunt Israelite. At

Inquies: Hoc ipsum non est perceptibile, neque verisimile, quid per tota secula recta legendi textum hebreicum ratio sine punctis vocalibus conservata sit. Resp.: Nego illud. Nam non est captu difficile, quomodo predicti traditio textum hebreicum etiam sine punctis vocalibus rectè legendi per tota secula potuerit in sua integritate conservari. Fuerunt enim quoque seculo apud Judeos Rabbini multi, qui libros divinos diuina nocturnaque manu versabant, suisque discipulis versando tradebant, eos instruentes, quomodo ex veterum traditione Patrum legi debeat. Solemne insuper fuit toti genti Iudeis, ubiquecumque degener, per omne sabbatum, in singulis synagogis legere Moysen et Prophetas, psalmosque lingua hebreâ decantare. Unde S. Jacobus, Act. 15, 21, ait: *¶ Moy-ses enim à temporibus antiquis habet in singulis ci-tatibus, qui eum predicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur.* Quid igitur mirum, quid sine adscriptis vocalibus aut punctis recta legi legendi ac pronuntiandi textum hebreicum ratio usque ad tempora Masoretharum per continuam traditionem apud Judeos fuerit conservata? Et profecto olim « pueri, ait Salmeron, Proleg. 4, solebant legere sine punctis, et hinc non essent; et modo Maronites, qui habent Scripturam in lingua et charactere hebreo, sine ulla legunt punctis. Item liber legis in Judeorum synagogis legi solitus (1), librique Rabbinorum, etsi nulli habeant punctorum vocalium, accentuum, periodorum et commutum notas, leguntur tamen ab illis qui lingue periti sunt; leguntur, inquit, cum periodorum distinctione, et cum vocalium et accentuum pronunciatione. Idem contingit in lingua arabicâ, aliiusque linguis orientalibus. Unde P. Lamy (2) ait: *¶ Pueri à Turcarum, Arabum, Persarum, ac omnium denique, que Mahomedanorum, sine punctis legere discunt.* Sic etiam periti antiquissimos libros graecos et latinos legunt, et paucant, ubi paucandum est, et distinctiones à se invicem secernunt, et cum legitimo accentu efferunt, licet in illis libris nulli sint accentus, nulla commata, nulla sapè dictio distinctio, sed linea omnes velut una dictio scriptantur. Ceterum, si dubium sit, quomodo textus S. Scriptura legendum aut intelligendum sit, id ultimè ex iudicio Ecclesie desumendum, que, sicut in aliis rebus fidei et morum, ita etiam in hoc infallibili controversiarum iudex est.

Argumentum III. Punctorum vocalium et accentuum montio jam fit in ipsa Masora, seu in doctrinâ critica circa rectam lectionem et scriptionem textus hebreicæ S. Scripturæ, multaque illi notantur vocabula, que contra regulas punctantur: ergo haec puncta sunt

(1) Vide supra, num. 401, in probatione nostræ sententie, probat. 2.

(2) In Apparatu Bibl. d. 2, cap. 5.

Masorethis antiquiora. Resp. Masoram nec unus auctoris, nec unus seculi opus esse, sed à variis criticiis ceptam, et longa temporum serie continuatam. Priora itaque puncta vocalia invenerunt, et sacro textui inscriperunt: posteriores verò notas suas circa punctuationem vocum quarundam addiderunt. Certum enim est, quid Masore perfricende plurimi, et, ut inquit Elias Levites (1), fuerint centum et mille generatione post generationem. Preterea priorum Masoretharum notis absque scrupulo suas addegerunt posteriores notas magistris, Masoram ut opus imperfetum semper spectarunt. Unde memoratus Elias (2) ait, *notas illas ejusmodi esse, ut semper eis affigunt non adiici possit, et nota in dies excoiquari possit*. Unde non mirum, quod in ipsa Masora sèpè de punctis vocalibus mentio fiat, et sic hæc puncta primùm à Masorethis inventa fuerint.

Argumentum IV. Christus ipse jam mentionem punctorum facit, cùm ait, Matth. 5, 18: *Iota unum aut unus apex non praterbit à lege, donec omnia fiant*. Et apud Lucam, cap. 16, v. 17: *Facilius est celum et terram preterire, quam de lege unum apicem cadere*. Pro spicce autem in textu græco est εξπάτε, quia vox apud Plutarchum etiam punctum significat; ergo jam tempore Christi puncta seu textu sacro hebraico adscripta erant. Accedit testimonium S. Hieronymi, qui pariter apicem sacro textui hebraico adscriptorum iterat meminit. Respectu: Apicus nomine in his textibus non significatur punctum vocalis, sed litteræ quantumvis minime particula. Sensus itaque est, cum locum potius interitter, quam ullum iota; hoc est, ullum *Jod* (ut textus syriacus habet) vel minimas hujus litteræ, *Jod* particula è lege excedit, aut ea, quæ ibi predicti sunt, non implentur. Ratio hujus responsiorum est, quia apices litterarum ipsos literarum ductus seu partes dixit Gellius, et hinc natum proverbium, *de juris apicibus disputare*. Hinc in textu syriaco loco apicus ponitur serita, quia vox syriaca (3) non significat punctum, sed lineolam vel ducentum litteras. Eodem sensu S. Hieronymus (4) ait, litteram *Resch* à littera *T* *Daleth* iuxta Hebreos apice differre, id est, ductu modicissimo seu paululum litterarum apice commutato, ut idem S. Peter ait; item in Prologo Gælateo, sive Praefat. in L. Reg. inquit: *Samaritanum citam Pentateucham Moysi totidem litteris (quot litteris Hebrei) scriptum, figuram tantum et apicibus discrepante*. Ubi S. Hieronymus deno nomine apicum non intelligit puncta vocalia (his enim semper caruerunt Samaritanii), sed minutulos quosdam litterarum ductus, seu inflexiones et curvaturas, quibus Samaritanæ litteræ ab hebraicis novis, seu Chaldaicis differunt. Neque enim verisimile est, Samaritanos oīna puncta vocalia habuisse, cùm hodiè nulla habeant, ne afferri possit prudens ratio cur fuerint abrogata, nec tempus designari quando haec mutata sit.

(1) In Masoreth Hammassoreth, l. 1.

(2) Praefat. in Masoram.

(3) Vide Coton in citata S. Matthei verba.

(4) Comment. in Abdii, cap. unic., v. 1.

Instab: In libro Talmud, qui Masorethis antiquior est, item apud S. Hieronymum, epist. 26 ad Evaristum pariter antiquiore, mentio fit accentuum apud Hebreos usitatorum; atq[ue] per hoc accentus n[on] aliud intelligitur, quia puncta vocalia. Imò S. Hieronymus ibidem expressè ait, *Hebreos vocalibus litteris, licet perraro, uti*. Resp.: Nec Talmudis auctores, nec D. Hieronymus nomine accentum intelligent inscriptionem punctorum vocalium, sed pronuntiationem secundum soni rationem ac vocis inflexionem, quia non solùm vocales, sed etiam consonantes litteræ offeruntur, queque pro locorum, temporum ac personarum diversitate solet esse diversa, manente licet eodem verborum sensu. Hinc sanctus Hieronymus in citata epistola ad Evaristum, ait: *Non refert, utrum Salem, an Salim nominetur, cùm vocalibus in medio litteris perraro utantur Hebrei, et pro voluntate lectorum aqua varicata regionum, eadem verba diversis sonis aque accentibus proferantur*. Igitur S. Hieronymus de litteris vocalibus et accentibus non scriptis, sed pronuntiationis loqui censendum est, quia ait, *pro voluntate lectorum atque varicata regionum, eadem verba diversis sonis aque accentibus proferri*. Similiter de libro Talmud dicendum, quod non de accentibus scriptis, sed de pronuntiatione, seu certa soni ratione ac vocis inflexione loquatur.

Ceterum, etiam S. Hieronymus loqueretur de vocalibus litteris scriptis, non esset nobis contrarium. Non enim negamus, veteres Hebreos iam ante Masoretharum tempora habuisse aliquas, licet *perroras*, vocalis litteras, seu potius consonantes, quibus vocalium loco utebantur in scribendis aut legendis codicibus hebraicis, ut supra in solutione primi argumenti pluribus explicavimus.

Argumentum V. Liber Zohar, cuius auctor R. Simeonis Joachi circa annum Christi 120 (adieco dñi anno tempora D. Hieronymi) mortuus, imò (ut quidam volunt) Christo antiquior est, assertor, *puncta et vocalis traditionem esse Mosis de monte Sinai*; ergo puncta vocalia sensu secundo sere christiane vel omnino à Christum cognita erant. Resp. cùm Joanne Morino viro doctissimo (1), librum Zohar esse longe recentiorum, et R. Simeoni suppositum. Novo enim libro antiquum nomen prefixum fuit, ut non raro fieri solet; et inane Judeorum monumentum est, quod n[on] liber tamidu[m] (nimib[us] à tempore R. Simeonis Joachi) in Agypto latuerit, Nam R. Saadias, totius Agypti Rabbinus celeberrimus, ex Agypto Babylonem ad scholas Judeorum regendas evocatus ante annos circiter 700, libri Zohar ne quidem meminit. Apud Morison quoque Cordubensem, qui totam ferè vitam in Agypto egit, magna scriptis volumina, in quibus aliquando (2) Simeonis Ben Joachi honorificè meminit: item apud R. Abraham Levitam, qui ante annos quinaginta Judeorum Historiam scriptis, magnaque cum diligentibus Rabbinorum antiquorum libris celebravit,

(1) L. 2, Exercit. 9, de hebrei græcique textis sin-

ceritate, cap. 5 et 6.

(2) Ut Commentario in Misniam.

et ipsius R. Simeonis, quem libri Zohar auctorem esse commenti sunt, cum laude meminit; tamen alium de eodem libro silentium est. Nemo denique Judeus ante 500 aut 400 annos de hoc libro aliquid audiverat. Praeterea argumentum recentioris etatis hujus libri est laus sapientie, doctrine et eruditio[nis], quam sep[tem] Ismaelit[s]ive Arabibus tribuit, apud quos tanen scientia non floruerunt nisi diuersis post Mahometum annis, id est, seculi æra christiana octavo vel nono. Taceo plura alia argumenta ex quibus ostenditur librum Zohar primum post tempora S. Hieronymi scriptum esse. Tantum igitur abest, ut ex libro Zohar vocalium punctorum antiquitas apud Hebreos probetur, ut potius ex punctorum vocalium mentione libri illius notitias demonstretur; quam agnoscent etiam Buxtorfus (1), Josephus Scaliger (2), et alii hebraicæ littératuræ insig[nes] scriptores.

Argumentum VI. Prorsus incognita illa schola Masoretharum, in q[uo]d dicuntur puncta vocalia esse inventa, ne locus designari potest, ubi illa schola fuerit; ergo. Resp. 4^a: Etsi punctorum vocalium inventores et loci, ubi eorum schola existiterit, incogniti essent, certum tamen est, dictorum punctorum originem ad Moysen vel Esdram referri non posse, ut patet ex argumentis supra, num. 101, ad probandum nostram sententiam adducit. Ceterum sep[tem] res quoad substantiam certa est, esti non omnius eius adjuncta, seu circumstantia, id est, quo loco, tempore, etc., illa extiterit, demonstrari possit. 2^a Communissimum auctorum sententia est, scholam Masoretharum fuisse Tiberiadis, quæ est urbs in Palestina percolebris, vicina mari Tiberiadis seu stagno Genesaret, Joan. 6 et 21. Ille enim scholam Hebreorum validè celebrem fuisse, colligunt ex SS. Epiphanius, haeres. 50, et Hieronymo (5) testante, se lingua hebreica praetextore habuisse Rabbinum Tiberiensem suos inter celebrem. Nemo etiam diffidetur, R. Ben Ascher, qui Biblio hebreica, coruq[ue] punctuationem post annum Christi millesimum recensuit, in Palestina vivisse, ibique scholam Iudaica prefuisse.

406. Corollarium. Cùm puncta vocalia, textoi hebraico adscripta, non sint auctoritatis divine, sed humanae inventum Rabbinorum, qui dñi post Christum natum ex textui apposuerunt, ne pronuntiatio penitus consideret, patet quod haec puncta preciè secundum se spectata non habent irrefragabilem auctoritatem. Imò non desunt, qui cum Calmeto dicant, sacri textus puritatem à Masorethis interduci fuisse corruptam odio christianis religionis. In hoc tamen omnes converniunt, quod Masoreth, exceptis locis quæ christiane religionis odio juxta quorundam opinionem coruperunt, in reliquo Scriptura textibus hebraicis incorruptè servandis diligenter adiudicat et minutissimam fuerint; nam, ut Serarius (4) notat, Masoreth singulus Scriptura versus, singulorum versuum voca-

(1) In Bibliotheca Rabbinica.

(2) Epistola 243 ad Buxtorfum.

(3) Praefat. in Paralip. ad Domin. et Rogat.

(4) In S. Script. Proleg. c. 12, quest. 2.

109. Quæres VII: *Quomodo conciliatur locus 1 Esdr. 2, 5, ubi Esdras numerat 775 filios Area, qui cum Zorobabel è Babylone in Iudeam redierunt, cum loco 2 Esdr. 7, 20, ubi solus 632 filii Area cum Zorobabel rediisse dicuntur?* Resp.: Vel aliqui inscripti primo catalogo ab Esdrâ recentissimo matutinum consilium sum et Babylone permaneserunt, aut redierunt Babylone; vel in itinere mortu sunt, quos propterea Nhemias in libro, qui 2 Esdras dicitur, in suo indice omittire voluit. Ita Cl. Widenhofer (2) cum aliis.

109. Quæres VIII: *An in catalogis Judeorum Babylone Jerosolymam revertentium, 1 Esdræ cap. 2, et 2 Esdr. cap. 7, nulla sit contradictione?* Hi enim catalogi neque in summâ personarum, neque in eorum nominibus concordant. Resp.: Hæc diversitas nullam supponit falsitatem in S. Scripturâ, sed inde orta videtur quod numerus Judeorum è captivitate Jerosolymam

(1) Comment. in 1 Esdr. 4, 11.

(2) Comment. in 1 Esdr. 2, 5.

revertentium sibi sit reconstitutus. V. g., primò cùm è Babylone demigarent; secundò, cùm in Iudeam appellerent; tertio, cùm instaurato jam templo dedicationem illius celebrarent. Unde et diversi catalogi confici, et diversi persorum numeri notari potuerunt, prout decursu temporis alii aucti fuerunt liberis, alii orbi. Quare ex uno horum catalogorum potuit Esdras sua excepisse; Nehemias, qui est auctor libri qui 2 Esdræ vocatur, ex alio catalogo (1). Praterea diuersi varietas potuit accidere, quod nonnulli magis catalogo revertentis adscripti, mutata mente remanserint, aut in via obierint; vel in catalogo Esdræ initio non adjiciunt, profectioenem tamē deinceps suscepint, et numerum in catalogo Nehemias auerxerint. Alter ad enstatandam hanc difficultatem respondet Calmet (2) contendens, Esdras cum Nehemias in summa personarum recensitarum omnino convenire. At

Instat impius auctor de Analysis religionis Christianæ (3), et alii: « Summa omnium Israelitarum ex capitulo reversum (1 Esdr. 2, 64) dicitur fuisse quadragesima duo milia trecenti sexaginta. Verum, si singulæ summa partiales illæ capite enumeratis in unam colligantur, tantum universum 29819 reperiuntur, manifesto contradictionis indicio. » Resp.: Esdras cit. capite imprimis recensit eos, qui genealogiam suam potuerunt indicare, et hi erant numero 29818 (objecio erronea ponit summam 29819). At prater eos qui recesserunt sunt, ali plurimi esse potuerunt tum liberi, tum servi, tum ex Iuda et Benjamin, tum ex aliis tribubus, qui genealogiam suam cum ostendere non possent, in hac recensione minimè expressi fuérunt sub nomine patrum suorum, nec eorum numerus cit. capite distincte positus. Sic Esdras, loc. cit., v. 59, ait: *Et hi qui ascenderunt de Thelmalâ, Thelchârâ, Cherub, et Adon, et Emer; et non potuerunt indicare domum patrum suorum, et semens suum, utrum ex Israel essent.* Hic igitur, aut horum similes, quorum numerus Esdras non, sicut aliis fecerat, indicavit, cum ceteris Iudeis Jerosolymam ascenderant, erantque numero 42542, ut ex totâ summa inveniendum in Iudeam, quam Esdras cit. c. 2, v. 64, assignat, colliguntur. Si enim 42542 addatur numero 29818, exactè prodit summa 42560. Jam quero ex incredulo adversario, ubi sit contradicatio?

110. Queres IX: *Quomodo concilietur locus 1 Esdr. 2, 2, ubi Mardochai cum Zorobabele à Babyloniam in Iudeam redit, cum alio Scriptura loco, Esther 2, 5, ubi Mardochaeus in Persidis civitate Suzan habitatione dicitur?* Resp.: Quamvis illæ Mardochaei idea probabilius sit cum Mardochaeo, Esther patruo, nulla tamen hic est contradicatio. Dici enim potest, quod, sicut Nehemias publici boni causa ad tempus in Iudeam excurrit, postea vero iterum Balylonem reversus est, officio pinceraria regii functus (4); ita etiam Mardo-

(1) Vide Franc. Luecan. hic notat. 79.

(2) Comment. in 2 Esdr. 2, 2.

(3) Vide Cl. Nonnotte, *Dictionnaire Phil. de la Religion, art. Ecriture sainte, object. 7.*

(4) 2 Esdr. 1, v. ultimum. Et ibid. c. 2, v. 1.

chaeus forsitan ad recuperandas possessiones paternas, hâc tam commoda occasione cum Zorobabele excurrerit in Iudeam, redditurus post paulo in Chaldeam, ubi sedem figere statuit (1).

111. Queres X: *Cur, 1 Esdr. 2, 65, loco NEHEMIAE ponitur ATHERSATA?* Resp.: Nehemias diebat chaldaicè *Athersata*, prout constat ex 2 Esdr. 8, 9, ubi legimus: *Dixit autem Nehemias (ipse est Athersata), et Esdras sacerdos, et scriba, et Levite interpretatus universo populo* (2).

112. Queres XI: *Quomodo locus Scripturae, 1 Esdr. 2, 6, ubi dicitur, quod Israelites hostes Samaritanus aduersi Judeos ad regem Assurum scripterunt, conciliatur cum subsequente versu 7, ubi dicitur quod similem accusationem prefecti regii ad Artaxerxes regem Persarum scriperint?* Resp.: Persarum monacha Darius Hystaspis hoc loco vocatur rex Assur; quia, iuxta Herodotum et Justinum, Persie et Assyrie imperavit, et Babylone, quæ ab eo defecratur, Zopyri opera recuperata, tam Persarum quam Assyriorum rex erat, et merito nuncupatur.

465 cendant, vocantur filii, ut ex pluribus Scripturæ locis patet (1).

114. Queres XIII: *Quomodo, 1 Esdr. 6, 5, dici possit: « Vasa, quæ tulerat Nabuchodonosor, posita sunt in templo Dei; cùm tamen nunc nondum reedificatum fuerit?* Resp. et dico cum Tirino et Cornelio à Lap., per templum hic intelligi gazophylacium templi, seu certa loca vicina templo jam exsto, in que inferiora vasa et dona templi.

115. Queres XIV: *Quomodo veria illa Nehemias (2 Esdr. 3, 14: A die illâ, quæ præcepit rex mihi, ut esses dux in terra Iuda, ab anno 20, usq[ue] 52 Artaxerxes regis, per annos duodecim annonas, quæ duabus debentur, non comedî, intelligenda sint? Nehemias enim erat sacerdos (ex 2 Machab. 4, 18 et 21): ergo non fuit dux Iuda?* Resp.: Dist. cons.: Non fuit dux Iuda sanguine, conc.; electione, neg. Ideo rex præcepit (non nativitas fecit), ut esses dux (non de tribu Iuda), sed in terra Iuda, vicarius regis Persie. Itaque Nehemias non ait, se esse origine ducem Juda; sed ait, in terra Iuda se esse constitutum dum ex imperio regis, h. e., ab extrinseco.

Dices: Non es credibile, quod Nehemias 12 annis manserit Hierosolymis, qui (2 Esdr. 2, 6) constituit tempus, quo redire velit. Resp.: Duplex ad hanc objectionem responsio dari potest. Aliqui respondent, quod muro, 2 Esdr. 6, 15, 52, diebus completo, die 25 mensis Elul (qui nostro mensi Augusto ferè respondet) redierunt ad regem et regiam, interea per substitutum Hierosolymis residens, cui etiam absenti anno dehabantur, quas tamen non exigit. Alii dicunt, quod 12 annis manserit Hierosolyma, quia, 2 Esdræ 5, v. 4, expressè dicitur quod non redierit ad regem, nisi anno 52 Artaxerxis.

116. Queres XV: *Num creditib[ile] sit, quod Nehemias, 2 Esdr. 4, 1, propter muros Jerusalem pridem evos, et portas à Nabuchodonosore ante 140 circiter annos combusas, amarè levaverit, et luxerit diebus multis?* Ad hanc questionem duplex dari potest responsio. Prima est Tirini, Sancii et aliorum communiter assentient, hoc esse omnino credibile. Quid enim mirum, quod Nehemias, audiens muros charissime patriæ suis etiamnam jacere dissipatos, neque illis quidquam reliquum prater inane bustum, tantum morem et luctum conceperit? Alii cum Thoma Holtzclau (2) defendunt, et meā opinione probabilius, quod Nehemias non tam doleret, propter devastationem Jerosolymæ pridem à Nabuchodonosore factam, quam propter murum Jerusalem infestatione vicinorum hostium de novo dissipatum, postquam Iudea due Zorobabele Jerosolymam reversa, eundem reparant (5).

117. Queres XVI: *Quomodo explicetur illud, 2 Esdr. 2, 1 et seq., ubi dicitur, quod Nehemias anno 20 regimini Artaxerxis mense Nisan, qui partim Martio, partim Aprilio nostra respondet, facultatem proficiendi Hierosolymam à rege Artaxerxe petierit; cùm tamen, ex 2 Esdr. 1, v. 1 et seq., constet, Nehemiam primi in Martio seu Novembri ejusdem anni 20 regimini Artaxerxis, miserum urbis status intellelixisse, quo motus Hierosolymam proficii primus decrevit. Quomodo in Martio vel Aprilio proficiere potuit, qui in Novembri ejusdem anni se ad iter primum resolvit?* Resp.: Neutrino loco Scripturæ citato sermo est de eodem anno naturali, sed in utroque loco sermo est de eodem anno regimini regis Artaxerxis. Regnum autem regum non

quidem ex officio suo ad hoc essent destinati.

120. Queres XIX: *An haec verba (2 Esdr. 7, 4): « Civitas erat lata nimis... et non erant domus edificatae non contradicunt illis (ibidem 5) Nehemias verbis: « Posse custodes de habitatoribus Jerusalim... unum quenque contra dominum suum. Numquid haec ultima verba supponunt, dominus tunc iam fuisse edificatas?* — Resp.: Cit. versus 4 tantum docet, sufficiens dominus non fuisse edificatas ad implendas latitudinem urbis; id est enim præedit: *Civitas erat lata nimis.* Alia responsio est, quod custodes positi sint contra dominum suum designatam, vel contra tentorium, in quo interim habitabant.

121. Queres XX: *Quomodo illa verba (2 Esdr. 9,*

(1) Vide Math. 1, 1; Judith. 8, 1. Sic etiam alibi frequenter posteri alicuius in Scripturâ vocantur ejusdem filii; ut filii Edom, filii Moysi, filii Israel.

(2) Tract. 5 Theol. de Verbo incarnato, num. 67.

(3) Calmet, Commat. in 2 Esdr. 4, 5.

(7) : *Eduxisti Abram de igne Chaldaeorum, intelligenda sint? Quomodo enim Abram de igne educi potuit, cum non fuerit in ignem conjectus?* Antequam respondeam, observo, Hebreos credidisse, Abram à Chaldeis in fornacem ardente immisso fuisse, eò quod adorare noluisse ignem, quem illi pro Deo habebant; sed huius illassem inter flamas conservatum. Verum contra est, quia, si Abram per tam illustre miraculum, ut Rabbini volunt, conservatus fuisset, hec Moyses non siluisset in Genesi, nec Iosephus Jud. in suā Historia, ubi gesta hujus sancti Patriarchae exactè et distinctè recenseret; nec Philo, qui de gestis Abrahami integrum librum conscripsit; ne auctor L. Ecclesiastici, qui cap. 44 laudes illius enarrat; nec denique S. Paulus ad Hebr. cap. 11, ubi de fide Abram loquitur, ad quam extollendum plurimum profusus, si cam in igne contra idololatriam dicto modo prohasset. Porro occasio nēm huic fabule dedit ambigua vox hebreæ *Ur*, quae interdum est nomen proprium aliejus civitatis in Chaldeâ, ubi Abram cum suo patre Thare aliquo tempore immorabatur. Gen. 11, 28, 31; interdum verò est nomen appellativum, significans ignem. Hinc cit. loc. Esdræ sensus est: *Eduxisti Abram de Ur Chaldaeorum, nempe de civitate illa; prout dicunt in libro Genes., cap. 11, v. 31, his verbis: Tuū itaque Thare Abram filium sum, et Lot... et eduxisti eos de Ur Chaldaeorum, ut trent in terram Chananae.* Septuaginta Interpretes ad omnum aquivocationem vitandam cit. loc. Esdræ posuerunt:

⁽¹⁾ L. 4 Antiq. cap. 7.
⁽²⁾ Comment. in Isa. cap. 45, v. 27.
⁽³⁾ Centur. 11, cap. 88.
⁽⁴⁾ Num. 18, 26. Vide Cornelius à Lap. in hum. locum.

Pars iv.

TOBIAS, JUDITH, ESTHER ET JOB.

Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi conseruerint, et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonici non suscipierit, anathema sit. (Tridentinum, sess. 4, in Decreto de Canonis Scripturis.)

SECTIO PRIMA.

DE LIBRO TOBIE.

Hic liber, in cuius priore Tobiae senioris vita, posteriore verò peculiaris Dei circa ejus filium providentia commemoratur, verisimiliter auctorem habet utrumque Tobiam, scilicet patrem et filium. Hi enim ut historiam hanc litteris mandarent, ab angelō jussi sunt (1) his verbis: *Vos autem benedicite Deum, et narrate omnia mirabilia ejus; seu, ut grecus textus habet: Scribe omnia, que consummata sunt, in libro.* Itaque verisimilium est, quod Tobias senior, adiuvante filio suo, hunc liberum usque ad caput 14, in quo ejus obitus recesserat, scripsit; filius verò solus ille caput 14, usque ad versum 16, in quo ejusdem Tobiae junioris è vita excessus narratur. Quod reliquum est capituli, ab aliis auctore theopempto seu divinitus inscripto, quem ignoramus, suppletum. Calmet (2) ait:

(1) Tob. 12, 20.

(2) Prefat. in L. Tobiae.

gr., tabellas, ligna, nōnē lavia et oblonga. Et quoniam tabellis bujusmodi ea inscriberantur, que ad omnium notitiam venire debebant, propterquam publice proponebantur, *canonis* nomen etiam rebus tabella ejusmodi publice inscriptis tributum cepit. Hinc decreta conciliorum *canones* vocantur; albo quoque inscriptus index sanctorum, quorum commemoratione publice in Ecclesiis fieri debebat, nomine *canonis* veniebat; inde nomen *canonizatus*, i. e. ab Ecclesiis tanquam sanctos ad publicum cultum propositos. Ex his facile liquet, cur index seu catalogus librorum, quos Ecclesia agnoscat et declarat esse divinos, appelleat *Canon S. Scripturæ*; seu *sacrorum librorum*, libri verò ita propositi vocentur *libri Canonici*, quia nōne tanquam divini fiducibiles publica Ecclesiæ autoritate proponuntur. Notandum autem, quod priusquam liber aliquis ita fiat canonicus *quoad nos*, i. e. publica Ecclesiæ autoritate approbat, nobisque propositus tanquam dividens, possit jam antea esse in se verè divinus, seu Deo auctore conscriptus. Sic libri Deuter.-Canonic, *Tobias, Judith, etc.*, semper erant in se divini; Canonici autem *quoad nos* primis facti sunt, postquam ab Ecclesiis in *Canonem sacrorum librorum* relati sunt.

Præterea observandum, hinc diuinorum librorum *Canonem* non uno tempore fuisse totum confectum, tum quia non omnes scriptores hagiographi uno eodem tempore scripserunt, sed unus post alterum; tum quia alii fuere libri, de quorum divina auctoritate nulla fuit unquam in Ecclesiâ dubitatio, quicquid ab initio statim sive existente in *Canonem* recepti sunt, dicti propterea *Proto-Canonici*, i. e. *Primo-Canonici*, quales preter alios sunt *Pentateuchus*, seu quinque libri Mosis, in veteri Testamento, et quatuor Evangelia in novo: alii verò erant libri, de quorum divina auctoritate aliquandiu inter ipsos orthodoxos dubitatum est, et circa quos Ecclesia suum ad tempus suspendit judicium, nihil de his in alterutram partem decernens, quo tempore licet de horum librorum auctoritate dubitare, quia licet divinam in se habent auctoritatem, ea tamen non erat cognita et promulgata fidibus, quantumdā de istis libris nihil certi Ecclesia constituerat. At ubi re diligenter examinata eos in *Canonem* admisit Ecclesia, non amplius de coram divinitate dubitare licet. Atque hi libri vocantur *Deuter.-Canonici*, i. e. *Secundo-Canonici*, sive *ex veteri Testamento Tobias, Judith, liber Esther totus*; vel certè ejusdem septem postrema capitula; *Sapiencia, Ecclesiasticus, Baruch, liber I et II Machabœorum*; et in libro *Danielis* quedam partes, nōnem oratio Azaria cum sequenti hymno trium parvorum; *Susanna* historia; Item historia Belis et draconis à Daniele interfecti. In novo Testamento, caput ultimum Marci à versu 9 usque ad finem; historia de Christi sudore sanguineo, Angelique apparitione Christo facta, Luke cap. 22, et juxta *Canon*, aliosque etiam historia de muliere adulterâ in Evangelio Joannis, cap. 8; Epistola S. Pauli ad Hebreos; Epistola Catholica S. Jacobi; Epistola secunda S. Petri; secunda et tercia S. Joannis; Epistola S. Jude; et Apocalypsis S. Ioan-

(1) Nos hic solum contra protestantes aliquos adversarios religionem christianam profientes agimus. Contra Paganos enim, Mahometanos, Deistas, aliquos Anti-Christianos, antequam *Canon S. Scripturæ* catholicos probetur esse legitimus, prius probandum est quod Ecclesia Christi sit sola vera religio divinitus instituta, id quod Polenel et Theophilus in *Tractatu de religione* aut alibi passim ostendere solent
(2) 1 Timoti. 5, 15.
(3) 1 contra Epist. Fundamenti, c. 5.
(4) L. 28 contra Faustum, c. 2.
(5) L. 5 contra Hereses, c. 1.